

УДК 351.863:371.214.2

Дубинецька П.П.  
кандидат економічних наук,  
викладач кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту  
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Гончаренко Д.О., Сличко Я.В.  
здобувачі,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

## ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СУСПІЛЬСТВА СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В РИНКОВИХ УМОВАХ

### ECONOMIC SECURITY MIDDLE CLASS SOCIETY IN MARKET CONDITIONS

#### АНОТАЦІЯ

У статті розкрито суть та значення економічної безпеки суспільства середнього класу, а також проблеми забезпечення належної економічної безпеки для суспільства. Досліджено та розроблено схему механізму основних показників економічної безпеки. Представлено розвиток економічної безпеки приватних підприємств. Визначено одні з головних загроз діяльності підприємств та їх конкурентоспроможність в ринкових умовах. Проаналізовано інформацію про розвиток середнього класу в Україні та його роль у сучасній економічній безпеці.

**Ключові слова:** економічна безпека, середній клас, суспільство, показник економічної безпеки, механізм економічної безпеки.

#### АННОТАЦИЯ

В статье раскрыты сущность и значение экономической безопасности общества среднего класса, а также проблемы обеспечения надлежащей экономической безопасности для общества. Исследована и разработана схема механизма основных показателей экономической безопасности. Представлено развитие экономической безопасности частных предприятий. Определены одни из главных угроз деятельности предприятий и их конкурентоспособность в рыночных условиях. Проанализирована информация о развитии среднего класса в Украине и его роль в современной экономической безопасности.

**Ключевые слова:** экономическая безопасность, средний класс, общество, показатель экономической безопасности, механизм экономической безопасности.

#### ANNOTATION

The essence and importance of economic security of the middle class society, and problems provide adequate economic security for the public in the article. Researched and developed a scheme mechanism main indicators of economic security. Presented the development of the economic security of private enterprises. Identified as one of the major threats of businesses and their competitiveness in the market. Analyzed information on the development of the middle class in Ukraine and its role in today's economic security.

**Keywords:** economic security, middle class, society, rate of economic security, economic security mechanism.

**Постановка проблеми.** З 90-х років українські науковці інтенсивно розробляють проблеми національної безпеки, інформаційної безпеки, екологічної безпеки, економічної безпеки. Економічну безпеку суспільства середнього класу визначають як стан захищеності суспільства, коли сукупність державних і суспільних гарантій забезпечує захист пріоритетних інтересів народу, джерел його матеріального і духовного розвитку від внутрішніх і зовнішніх загроз, ризиків і небезпек.

Однак сьогодні варто відзначити те, що приділяється недостатня увага проблемам економічної безпеки суспільству середнього класу, зокрема аналізу ефектів впливу зовнішньоекономічних чинників, методики оцінки критеріїв, індикаторів та граничних рівнів безпеки. Економічна безпека ще з початків капіталістичних відносин була важливою для суспільства середнього класу, а сьогодні, при колосальному розвитку економіки, відкриттю масштабних підприємств, функціонування крупних банківських течій, вона набула ще більшого значення.

Економічна безпека суспільства, з однієї сторони є важливою складовою системи національної безпеки, що формує захист національних інтересів, а з іншої – є умовою дотримання і реалізації національних інтересів щодо забезпечення фінансування, формування доходів та витрат тощо. Однак, в економічній літературі відсутнє єдине визначення поняття «економічної безпеки», що негативно позначається на формуванні її концептуальних засад [1, с. 8].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Більшість українських науковців присвячували свою роботу дослідженню економічної безпеки України. Зокрема, це праці В.Т. Шлемко, І.Ф. Білько [1], Л. Антошкіна [2], В. Геєць [3], Л. Ткаченко [4] та ін. У цих роботах розкриті суть економічної безпеки суспільства середнього класу та її значення, а також проблеми забезпечення належної економічної безпеки для суспільства. Однак дане питання потребує й додаткових досліджень у цій галузі, зокрема, у розгляді проблем та виокремленні можливих напрямів їх подолання.

**Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.** За роки існування України як незалежної держави не сталося бажаного оздоровлення соціально-економічної ситуації країни. Стан поточних економічних показників свідчить, що проблеми економічної безпеки загострилися у країні в цілому, тому на сучасному етапі Україні необхідно вирішити найбільш актуальне питання економічної безпеки громадян, перш за все, середнього класу.

**Формулювання цілей статті.** З метою відвернення соціально-економічної небезпеки, що загрожує суспільству, необхідно здійснити комплекс заходів по її виходу з глибокої соціально-економічної кризи. Зокрема: відкоригувати систему пріоритетів у соціальній сфері та розбудувати дієвий конституційно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки суспільства.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Економічна безпека сприяє захищеності національно-державних інтересів у сфері фінансів, економіки та певних виплат громадянам. Основним критерієм економічної безпеки суспільства є здатність економіки країни зберігати та підвищувати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, які можуть трапитись в будь-який час з нашою країною. Бути стійкою – головна мета кожної незалежної держави. Отже, економічна безпека – це забезпечення у довгостроковій перспективі таких показників, як (рис. 1).

Кожен окремий клас суспільства по-різному впливає на стан економічної безпеки, оскільки кількісне співвідношення між ними досить відрізняється. Зокрема, більшість сучасного суспільства в Україні належить до середнього класу, а значить саме він є головним фактором у формуванні і реалізації завдань економічної безпеки.

Еволюція суспільного виробництва привела до розвитку і зміни економічної основи, на якій формується середній клас суспільства. Такою основою став дрібнотоварний уклад, в основі якого лежала трудова приватна власність. На цьому ґрунті виник і утвердився «старий» середній клас суспільства. Але з початком фор-

мування постіндустріальної економіки основою формування середнього класу виступає й персоналізований інтелектуальний капітал, сукупним носієм якого є «новий» середній клас [1, с. 27].

Основними ознаками середнього класу є: рівень матеріального добробуту та споживання, рівень освіти і професійно-кваліфікаційний статус, економічні та соціальні мотивації праці, спосіб і стиль життя, самоідентифікація, здатність до самоорганізації, вплив на прийняття рішень у сфері економіки та соціальної політики. Серед значної кількості ознак середнього класу в Україні перевага надається доходу [7, с. 30].

Але середній клас, незважаючи на непогані доходи, позбавлений ознак громадянської активності. Дослідження за кількістю населення та його питомою вагою підтверджують, що він є соціально неактивним і мотивація до модернізації у нього абсолютно відсутня [3, с. 16].

Процес формування середнього класу має ґрунтуватися на зростанні конкурентних переваг, пов'язаних із якістю робочої сили і рівнем її оплати. В Україні існують серйозні проблеми розвитку національного ринку праці. Насамперед варто відзначити низьку мотивацію населення до економічної активності та підвищення власної конкурентоспроможності на ринку праці. Першочергового значення для формування потужного середнього класу набуває усвідомлення кожним громадянином власної відповідальності за свій добробут і розвиток [3, с. 4].

Політика сприяння створенню середнього класу в Україні має спиратися на коригування системи пріоритетів у соціальній сфері. Економічне зростання забезпечує фундамент для переорієнтації соціальної політики на під-

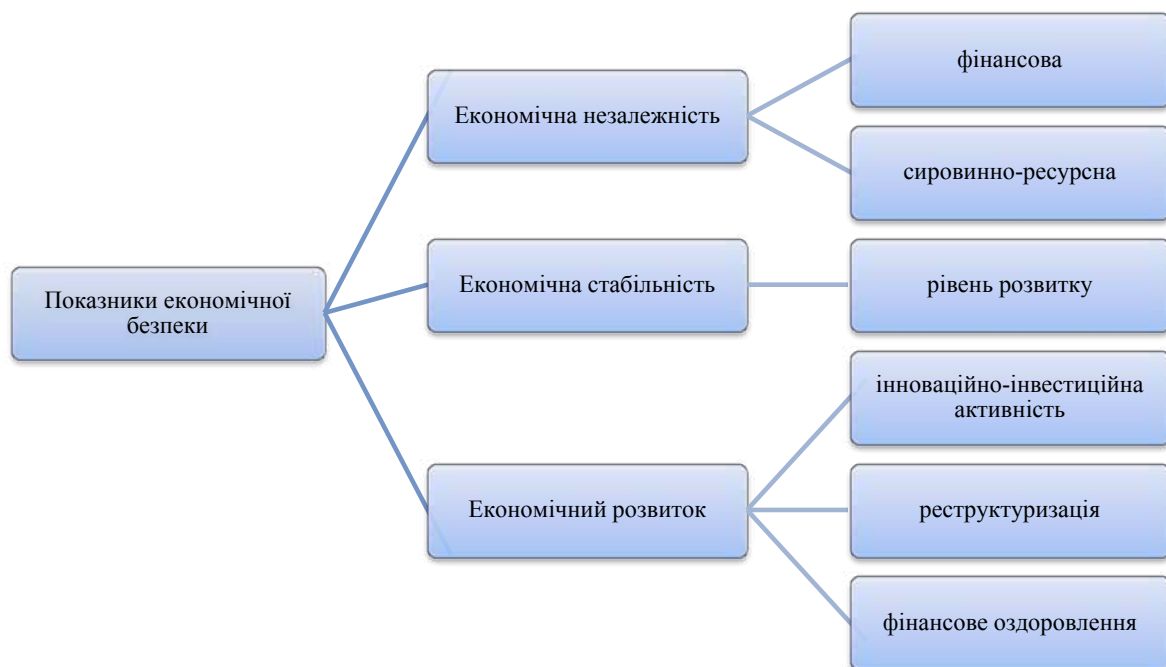


Рис. 1. Схема механізму показників економічної безпеки

Джерело: розробка авторів

тримку працюючого населення, випереджаюче зростання заробітної плати, відмову від дешевої робочої сили, впровадження прогресивної системи оподаткування доходів громадян, участі в управлінні підприємств та розподілі прибутків. У поєднанні з подоланням надмірної диференціації доходів населення це створить умови розвитку середнього класу в Україні [4, с. 6].

Україна завжди була державою освічених, талановитих людей, тому вважається державою з високорозвиненим науково-технічним і духовним потенціалом. Розвиток країни визначається істотним зростанням ролі науки й техніки, інтелектуальної діяльності, духовного збагачення, головним джерелом яких є творча робота представників середнього класу. Подальший успіх економічних перетворень залежить від реформування національної наукової системи, основою якої буде українська національна ідея. А однією із найбільш гострих проблем у даному аспекті є розбудова дієвого конституційно-правового механізму забезпечення економічної безпеки країни.

Нормативно-правова основа забезпечення економічної безпеки нині в цілому створена і складається з кількох рівнів правових актів: Конституції України, базового Закону «Про основи національної безпеки України», статутних і галузевих законів, підзаконних нормативних актів, а також деяких політико-правових документів декларативного характеру. Проте вона потребує вдосконалення через прийняття Закону «Про економічну безпеку України» і запровадження практики схвалення парламентом Стратегії економічної безпеки, яка б узгоджувалася зі Стратегією соціально-економічною та культурного розвитку України [6, с. 351]

Провідну роль у цьому механізмі мають відігравати:

- Верховна Рада України – як єдиний орган законодавчої влади, покликаний сформувати належну законодавчу базу економічної безпеки;
- Президент України – як гарант Конституції, прав і свобод громадян;
- Кабінет Міністрів України – як вищий орган у системі органів виконавчої влади;
- Міністерство економіки – як провідний центральний орган виконавчої влади, що здійснює державну політику в даній сфері;
- Рада національної безпеки та оборони України – як головний координаційний орган з питань національної (а в тому числі й економічної) безпеки. У статутних актах цих органів мають бути чітко визначені їхні завдання, функції, компетенція, а також форми і методи здійснення повноважень щодо забезпечення економічної безпеки України.

Конституційно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки не може бути ефективним без активної участі в ньому самих

суб'єктів господарювання (підприємств, установ, організацій тощо), пов'язаних з ними інститутів громадянського суспільства (зокрема, політичних партій, профспілок, громадських організацій підприємців тощо), а також самих громадян. При цьому важливо забезпечити постійний, оперативний та ефективний зв'язок названих суб'єктів з функціональним механізмом публічної влади, відповідно, треба розвивати належну суспільно-політичну інфраструктуру у вигляді дорадчих, консультативних та інших допоміжних органів при органах публічної влади, які б склалися з представників бізнесових кіл, профспілкових організацій, фахівців у галузі економіки, правознавства, менеджменту тощо. У нагоді могли б стати й різного роду форми політичної активності громадян, наприклад, громадські слухання чи всенародні обговорення найбільш принципових питань економічної безпеки.

**Висновки.** Найбільш важливим моментом політичної активності повинні бути громадські слухання, які можуть бути раціональними для вирішення поставлених задач, створення плану дій та заохочення більшої кількості населення спрямовувати свої сили в правильне русло для блага суспільства, а спрямованість до соціально-економічних реформ має підпорядковуватись інтересам всього середнього класу суспільства.

Середній клас поминен бути найнадійнішою опорою ринково-демократичних перетворень, а головною метою, а на сьогоднішній день, і головною проблемою суспільства – це завершення формування середнього класу в Україні, від чого залежить добробут і гармонія громадян. І лише тоді конституційно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки суспільства буде ефективним і виконуватиме свої функції в цілому від можливостей.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : [монографія] / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
2. Антошкіна Л. Середній клас: соціальний статус та економічні чинники його становлення і розвитку в Україні // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 6. – С. 24-27.
3. Геєць В. Суспільство досі не готове до майбутнього // Сучасність. – 2008. – № 12. – С. 15-17.
4. Ткаченко Л. Середній клас та ринок праці // Праця і зарплата. – 2009. – № 2. – С. 4-5.
5. Кисільова Т. Середній клас – основа соціальної стабільності держави // Праця і зарплата. – 2006. – № 8. – С. 6.
6. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-ІУ // ВВР України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
7. Соколик М. Підвищення заробітної плати як фактор формування середнього класу в Україні // Економіст. – 2005. – № 7. – С. 30.